

מראה מקומות, שיעור מאת הג"ר דב זופניק שליט"א

ערכין טז: - בענין לא תשנא את אחיך בלבבך

1. ערכין טז:, וז"ל, "תנו רבנן לא תשנא את אחיך בלבבך יכול לא יכנו לא יסטרנו ולא יקלקלנו ת"ל בלבבך שנאה שבלב הכתוב מדבר מנין לרואה בחבירו דבר מגונה שחייב להוכיחו שנאמר הוכח תוכיח הוכיחו ולא קבל מנין שיחזור ויוכיחו תלמוד לומר תוכיח מכל מקום יכול אפי' משתנים פניו ת"ל לא תשא עליו חטא."

2. ורש"י שם, וז"ל, "יכול לא יכנו על דבר תוכחה."

3. רמב"ם הלכות דעות פרק ו' הלכה ה', וז"ל, "כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה שנאמר לא תשנא את אחיך בלבבך, ואין לוקין על לאו זה לפי שאין בו מעשה, ולא הזהירה תורה אלא על שנאה שבלב, אבל המכה את חבירו והמחרפו אע"פ שאינו רשאי אינו עובר משום לא תשנא."

4. ספר המצוות לרמב"ם מצות ל"ת ש"ב, וז"ל, "והמצוה הש"ב היא שהזהירו משנא קצתנו לקצתנו והוא אמרו (קדושים יט) לא תשנא את אחיך בלבבך. ולשון ספרא לא אמרתי אלא שנאה שהיא בלב. אמנם כשהראה לו השנאה והודיע שהוא שונאו אינו עובר על זה הלאו אבל הוא עובר על לא תקום ולא תטור ועובר על עשה גם כן והוא אמרו ואהבת לרעך כמוך, אבל שנאת הלב הוא חטא יותר חזק מן הכל."

5. ספר החינוך מצוה רל"ח, וז"ל, "שלא לשנא שנאת הלב אחד מישראל, שנאמר [ויקרא י"ט, י"ז] לא תשנא את אחיך בלבבך. ולשון ספרא, לא אמרתי אלא שנאה שהיא בלב. וכמו כן בערכין [ט"ז ע"ב] בשנאה שבלב הכתוב מדבר. אבל כשיראה לו שנאה וידוע שהוא שונאו אינו עובר על זה הלאו, אמנם הוא עובר על לא תקום ולא תטור, ועובר כמו כן על עשה, שנאמר [שם, שם י"ח] ואהבת לרעך כמוך. ומכל מקום שנאת הלב היא קשה מכל השנאה הגלויה, ועליה תזהיר התורה ביותר."

6. חפץ חיים בספר באר מים חיים הלכות לשון הרע, פתיחה, וז"ל, "ולפעמים עובר המספר וכו'. ואף שאמרו בגמרא דערכין (ט"ז ע"ב) דבשנאה שבלב הכתוב מדבר והובא דבר זה ברמב"ם במדע פ"ו הלכה ה' וז"ל והמכה חבירו והמחרפו אע"פ שאינו רשאי אינו עובר בלא תשנא. כוונתו דוקא מחרפו, אף שגברה שנאתו עד שפלטה לחוץ עכ"פ ידע חבריו איך להשמר ממנו, אבל בשנאה שבלב אף דלא ידע איך להשמר ממנו, ולכן אסרה התורה את זה בפרטיות וא"כ בענינו הנ"ל הוא תרתי לגריעותא. א) שגברה שנאתו כ"כ עד שפלטה לחוץ. ב) שלא ידע חבירו איך להשמר ממנו כיון שבפניו הוא מדבר עמו בדרך שלום ואהבה ואך שלא בפניו הוא מכהו בלשון פיו. וב"ה שמצאתי כן בסה"מ להרמב"ם מצוה ש"ב וז"ל הזהיר אותנו משנא קצתנו את קצתנו וכו'. ולשון ספרא לא אמרתי אלא בשנאה שבלב. אמנם כשהראה לו השנאה והודיעו שהוא שונא אותו אינו עובר על לאו זה ועובר על לא תקום ולא תטור ואהבת עכ"ל. הרי שביאר הרמב"ם בפרוש והראה לו וכו' והודיעו וכו' וכן החינוך כתב ג"כ כלשון הזה של הרמב"ם."

7. יד הקטנה פרק ז' מהלכות דעות אות ד', וז"ל, "עיקר שנאת הלב היא כשאינו מודיע ומראה השנאה כלל. כי אם מטמין ומכסה אותה בלבו והיא נקראת בלשון התורה שטמה והיא שורש פורה ראש ולענה. כי טבעה וענינה של השטמה אשר מבלתי אפשרי להיות נכבה מלבו כלל והיא בוערת כאש בקרבו. ובכל עת מתעורר

הלב לחרוש רעה על חבירו ויתרחקו הלבבות יותר והשנאה מתגברת מאוד ומאוד עד שיעמוד על חיי חבירו וזה מבואר בתורתינו הקדושה. שנאמר וישטום עשו את יעקב וגוי' ויאמר עשו בלבו וגוי' ואהרגה את יעקב אחי אבל אם הוא מודיע ומראה השנאה ומוציאה מלבו אז נתכבת האש השנאה מלבו.

8. רמב"ן ויקרא פרק י"ט פסוק י"ז, וז"ל, "והנכון בעיני, כי "הוכח תוכיח", כמו והוכיח אברהם את אבימלך (בראשית כא כה). ויאמר הכתוב, אל תשנא את אחיך בלבבך בעשותו לך שלא כרצונך, אבל תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי, ולא תשא עליו חטא לכסות שנאתו בלבך ולא תגיד לו, כי בהוכיחך אותו יתנצל לך, או ישוב ויתודה על חטאו ותכפר לו. ואחרי כן יזהיר שלא תנקום ממנו ולא תטור בלבבך מה שעשה לך, כי יתכן שלא ישנא אותו אבל יזכור החטא בלבו, ולפיכך יזהירו שימחה פשע אחיו וחטאתו מלבו. ואחרי כן יצוה שיאהב לו כמוהו."

9. שאילתות דרב אחאי פרשת וישב שאילתא כ"ז, וז"ל, "שאילתא דאסיר להו לדבית ישראל למישנא חד חבריה דכתיב לא תשנא את אחיך בלבבך ואשכחן נמי דבדיל שנותא דשנייה אחוהי ליוסף דכתיב וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום נתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים ת"ר לא תשנא את אחיך בלבבך יכול לא יכנו ולא יקללנו ולא ימרטטנו תלמוד לומר בלבבך בשנאה שבלב הכתוב מדבר למימרא דשנאה בעלמא קאסר רחמנא ואע"ג דלא קא עביד מידעם."

10. פירוש הראב"ד על תורת כהנים פרשת קדושים פרק ד' אות י, וז"ל, "לא תקום ולא תטור עד היכן היא כחה של נקימה אמר לו השאילני זו היא הנקימה. יש שמתמיהין, בדבר הראשון שלא השאילו והיה תחלה לקלקל אינו עובר בכלום והשני עובר עליו בלאו. ואין כאן דבר תימה שהראשון שלא השאילו לא משום נקימה ולא משום שנאה עשה שהרי אוהב לו מתמול שלשום אלא שחשש להפסד החפץ שלו שמא יפגם או שמא יפשע בו ויאבד או שמא תפסד החפץ לכך הוא מנעו ממנו ולא משום נקימה. ואם הראשון מנעו ממנו משום איבה כל שכן שהוא עובר משום לא תשנא את אחיך ומשום לא תקום ואעפ"י שלא הזכיר הנקימה בפיו כי הב"ה בוחן לב חוקר כליות."

11. נדרים סה:, וז"ל, "מתני' ועוד אמר ר"מ פותחין לו מן הכתוב שבתורה ואומרין לו אילו היית יודע שאתה עובר על לא תקום ועל לא תטור ועל לא תשנא את אחיך בלבבך ואהבת לרעך כמוך וחי אחיך עמך שהוא עני ואין אתה יכול לפרנסו אמר אילו הייתי יודע שהוא כן לא הייתי נודר הרי זה מותר."

12. סוטה ג., וז"ל, "וקנא את אשתו רשות דברי רבי ישמעאל רבי עקיבא אומר חובה מ"ט דר' ישמעאל סבר לה כי האי תנא דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר כלפי שאמרה תורה לא תשנא את אחיך בלבבך יכול כגון זו ת"ל ועבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו ור"ע קינוי אחרינא כתיב ורבי ישמעאל איידי דבעי למיכתב והיא נטמאה והיא לא נטמאה כתיב נמי וקנא את אשתו."